

INTELLIGENCE ȘI CULTURA DE SECURITATE

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ STUDENȚEASCĂ
PROCEEDINGS

**VOLUMUL 2
2023**

Editura Academiei Naționale de Informații
„Mihai Viteazul”

IMPACTUL POPULISMULUI ASUPRA ECHILIBRULUI DE PUTERE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ. AMENINȚARE HIBRIDĂ LA ADRESA INTEGRITĂȚII UNIUNII EUROPENE

drd. Maria-Lorena REIT*

Abstract:

This article begins with a brief introduction to European populism, defining it and explaining its main characteristics, in order to provide a general context for the analysis. The paper is structured in four parts, while explaining how populism can be perceived as a hybrid threat to the European Union and analyzing the impact that this phenomenon has on the balance of power between the member states of the Union, as well as on the global balance of power. In the first part of the paper, I analyzed the features of Hungarian and Polish populism, analyzing the discourses of PiS and Fidesz representatives. In this sense, I undertook a comparative analysis of the discursive structures of the two parties, highlighting the similarities and differences identified in the rhetoric of Viktor Orbán and Jarosław Kaczyński. In the second part of the article, I framed populism among hybrid threats, examining how this ideology can be perceived as such a threat. In the third part of the paper, I analyzed how populism affects the balance of power, approaching this theme from three perspectives, namely from the perspective of the balance of power between the member states, from the inter-institutional perspective, as well as from the perspective of the international balance of power. In the fourth part of the paper, I analyzed the actions that the European Union can take to reduce the effects generated by populism. In this sense, I brought up three means of counteracting this phenomenon, namely the use of the sanctions provided for in art. 7 of the Treaty on the European Union, the suspension from the Schengen area and the implementation of financial pressures, reaching the conclusion that financial sanctions would be the main way to force populist parties to give up this ideology. Following this research, the main conclusion I reached is that the hybrid threat character of populism and its impact on the balance of power are the collective result of populist parties in the Union. More precisely, although the two analyzed parties are the most representative for this phenomenon, the ability to influence the balance of power is possible due to the extent of the phenomenon in the European Union.

Keywords: *populist democracy, hybrid threat, balance of power, discourse analysis, social fragmentation, illiberal Fidesz, PiS, means of counteracting.*

* Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie și Filosofie, Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Cluj-Napoca, reitmarialorena@gmail.com

Considerații introductive

Generat de crizele de reprezentare politică și de cele financiare, populismul poate fi considerat atât o componentă a democrației, cât și o amenințare de tip hibrid la adresa acestui regim politic (Mackert, 2019, 1-2). În acest context, Bohdana Kurylo afirma faptul că, populismul generează insecuritatea și nu invers (2020, 2). Mai exact, acesta susține faptul, că populismul nu apare ca rezultat al unei stări de insecuritate, ci că apariția lui duce la insecuritate. Aș dori să adaug la această prezumpție faptul că, într-o primă fază, populismul ar trebui perceput ca fiind o vulnerabilitate la adresa politicilor Uniunii Europene, a securității naționale și regionale și la adresa elementelor care stau la baza societăților democratice, precum statul de drept, supremația legii, protecția minorităților și separarea puterilor. Cu toate acestea, trebuie să avem în vedere faptul că, în funcție de amploarea lui, acesta poate fi considerat o amenințare la adresa stabilității pe termen mediu și lung a sistemului.

Având în vedere faptul, că populismul a devenit un subiect de o relevanță majoră atât în Uniunea Europeană, cât și la nivel mondial, am analizat modul în care, acesta se manifestă ca amenințare de tip hibrid, la adresa Uniunii Europene, cât și felul în care, reprezentanții partidelor care au la bază această ideologie încearcă să destabilizeze echilibrul de putere în cadrul Uniunii. Am putut remarca un trend ascendent al populismului eurosceptic care, cu toate că și-a făcut simțită prezența și înainte, a părăsit caracterul marginal și a devenit un fenomen central, spre exemplu, odată cu reîntoarcerea la putere, în 2010 a lui Viktor Orbán, în 2015 când PiS și Syriza au ajuns la putere, în 2016 odată cu organizarea referendumului privind Brexitul sau în 2018, când coaliția M5S – Lega a ajuns la guvernare, enumerarea putând continua. Ținând cont de faptul, că acest fenomen a monopolizat scena politică a unor state membre, am expus și modurile în care, Uniunea poate contracara recurgerea la acest tip de ideologie și retorică.

Astfel, intenționez să răspund la următoarea întrebare de cercetare, și anume „Cum se manifestă populismul ca amenințare de tip hibrid la adresa echilibrului de putere din Uniunea Europeană?”. Metoda de cercetare este analiza narativă și ca tipuri de date, m-am axat, în principal, pe discursuri. Privind studiile de caz, am ales partidele Fidesz și PiS, deoarece constituie principalii reprezentanți ai populismului în Uniune, actorii politici ale acestor partide fiind cei mai vocali. Un alt motiv este faptul, că acestea sunt cele mai de succes partide populiste, reușind să își consolideze puterea. De asemenea, alegerea se datorează

faptului, că Uniunea a încercat sancționarea celor două partide, în baza art. 7 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE), însă, acestea își folosesc deseori dreptul de veto, pentru a se proteja reciproc.

Considerații teoretice

Înainte de a începe analiza, doresc să ofer un punct de plecare, în ceea ce privește partea teoretică a populismului. În acest sens, cu toate că nu există o definiție unanim acceptată a termenului, consider faptul că cel mai potrivit, pentru analiza ce urmează să o întreprind în acest articol este de a urma teoria conform căreia, populismul este o ideologie subțire cu un nucleu ideologic limitat (Freeden, 1996, 77-80). Cass Mudde poziționează dihotomia în centrul definiției populismului (2007, 23), societatea fiind împărțită în două "grupuri omogene și antagoniste" (2004, 543), care au la bază politica identitară (Klaus, 2018, 7-8), liderul pretinzând faptul că, politica reprezintă materializarea voinței generale a poporului. Această viziune bidimensională a spațiului social are atât o dimensiune verticală, caracterizată prin opoziția dintre „poporul pur” și „elita coruptă”, cât și una orizontală, dintre "interior" și "exterior" (Brubaker, 2019, 28-31), aceasta din urmă putând fi numită și "populism transnațional" (de Cleen, 2017, 451-455). În acest sens, aș dori să subliniez faptul că, reprezentanții "exteriorului", din cadrul ambelor dimensiuni, sunt comutabili și dependenți de context, populiștii schimbând, în funcție de scopurile și interesele urmărite, actorii portretizați ca fiind o amenințare.

De asemenea, nefiind o ideologie de sine stătătoare, aceasta se combină cu idei naționaliste, nativiste, anti-elitiste, etnocatice și rasiste (Fitzi, 2019, 58), utilizând discursuri critice și xenofobe prin care se atacă clasa politică (Soare, 2010, 91-92). Pentru a completa cele expuse anterior, doresc să menționez faptul că, prin "clasă politică", se poate înțelege atât cea națională, cât și cea a altor state sau a Uniunii, depinzând de necesitățile populiștilor la momentul articulării discursului. Emanuel Copilaș consideră faptul că, discursul populist ajută la fragmentarea câmpului social, creând opoziții binare (2013, 113). Aș dori să adaug la această afirmație faptul, că fragmentarea socială se datorează, în principal, caracterului manipulator și exploatator al retoricii.

O altă particularitate a ideologiei populiste este faptul că, poziționarea partidelor în ceea ce privește dihotomia dreapta versus stânga este slab articulată, acestea coexistând prin împrumutarea idealurilor tipice ale întregului spectru politic (Soare, 2010, 91-92). Prin

urmare, subminarea acestor granițe, prin întrepătrunderea celor două genealogii, crează o confuzie ideologică. În acest sens, populismul trebuie privit ca fiind ideologia unei lumi postideologice, în cadrul căreia, guvernele domnesc peste o populație neinteresată de distincția dreapta-stânga. O caracteristică a acestei ideologii în Europa, adusă în discuție de Michael Shafir, constă în faptul, că populiștii nu sunt antidemocratici, ci antiliberali (2008, 430-431), având o abordare monistă a câmpului social, pe care îl percep ca fiind alcătuit din colectivități omogene. Astfel, prin atitudinea lor contrară pluralismului, populiștii vor avea o abordare antisistem, atunci când democrația este liberală, sau o viziune pro-sistem, în cazul unei democrații plebiscitare (2008, 464-465). Prin urmare, limitele populismului se află în interiorul politicii democratice, la granița dintre sistemic și antisistemic (Soare, 2010, 112-113), în timp ce, depășirea acestor frontiere destabilizează regimul democratic, acesta devenind autoritar și revoluționar (Taggart, 2019, 79-81). Aș dori să completez ideea conform căreia, societatea ar fi compusă din "colectivități omogene", subliniind faptul că, în funcție de circumstanțe, populiștii pot trata comunitatea printr-o abordare pluralistă, percepend-o ca fiind formată dintr-o varietate de grupuri.

În cadrul partidelor populiste, puterea este centralizată de lideri carismatici, care se autoportretează, ca fiind unicii salvatori și apărători legitimi a valorilor și identității naționale și europene (Kaltwasser, 2019, 79-81). Astfel, partidul se află într-un plan secundar, în timp ce, slăbiciunea sistemului de partide favorizează apariția liderilor populiști (Weyland, 1999, 384). Mai mult, aceștia exploatează nemulțumirea maselor, facilitând manipularea electoratului, fără un program politic coerent și consecvent (Stanley, 2017, 196-197). În ceea ce privește dimensiunea economică a sistemului politic, costurile sunt folosite la sporirea neîncrederii în clasa politică concurentă (Soare, 2010, 91-92), aducându-se în discuție o politică de protecție economică. De asemenea, populismul este tradițional și religios, opunându-se imigrației și islamizării (Saul, 1969, 170). O caracteristică principală a populismului în Uniunea Europeană este adoptarea unei poziții eurosceptice, prin prezentarea proiectului european ca fiind o amenințare adusă comunității de origine (Soare, 2010, 92). Doresc să menționez faptul că, această ideologie are un caracter cameleonic, astfel încât, partidelor populiste le pot lipsi anumite caracteristici consacrate sau pot dezvolta diverse specificități.

Analiza structurilor discursive ale reprezentanților FIDESZ și PiS

În ceea ce privește populismul unguresc și polonez, Péter Krekó și Attila Juhász au susținut faptul, că acesta excede granițele ideologiei, numind acest stil "tribalism". Conform acestora, tribalismul este o abordare autoritară și anti-pluralistă a politicii, prin care se modifică întregul cadru socio-cultural, discursurile fiind radicalizate în timp ce politica este percepută ca un război (2019, 69-73). Evoluția și încadrarea similară a celor două partide se datorează aspectelor contextuale care au favorizat apariția acestui fenomen în cele două state. Mai exact, ambele au la bază ideea suprimării statului național de superputerile Europene, rezultând într-un sentiment de victimizare și generând o cultură a conspirației. În discursul lui Jarosław Kaczyński, din 2018, regăsim un exemplu în acest sens, și anume faptul că acesta articula că „puterile” Europene au tratat Polonia ca pe o „pradă privată” (Deutsche Welle, 2018) de-a lungul istoriei. O altă similaritate contextuală constă în faptul că ambele susțin că au fost tratate ca state de clasa a doua în Uniunea Europeană, întărind astfel neîncrederea în Uniune. Cea de-a treia similaritate o constituie ideea de pierdere parțială a suveranității și dispariția, într-o oarecare măsură, a statului maghiar și polonez. În acest caz, am putut observa că aceștia fac referire la cedarea parțială a suveranității către Uniune, lăsând să se înțeleagă faptul că actorii externi nu trebuie să aibă putere sau influență față de statul național. În ceea ce privește factorii sociali care au generat apariția acestei ideologii autoritare, am avut în vedere polarizarea politică accentuată corelată cu neîncrederea instituțională și interpersonală (Krekó, Juhász, 2019, 73).

În ceea ce privește structurile discursive ale reprezentanților celor două partide, am identificat atât asemănări, cât și deosebiri. În primul rând, ambele fac trimiteri la pierderea identității istorice și imaginii statelor. Această particularitate prin care se face referire la mândria statului de odinioară apare, spre exemplu, în discursul pentru alegerile parlamentare din 2015 a lui Kaczyński. În discurs acesta vorbește despre recăpătarea sentimentului de unitate și face referire la nevoia de a reinstaura Polonia ca "o mare națiune europeană" (Current Events Poland, 2015). Pe de altă parte, Orbán duce discursurile lui la un alt nivel, făcând trimiteri inclusiv la imaginea pierdută a Europei, portretizându-se ca „salvator” al acesteia.

Într-un discurs din 2021, prim-ministrul maghiar vorbea despre „restabilirea influenței și autorității Europei în politica externă” (Visegrád Post, „Viktor Orbán: «Wir müssen»”, 2021), menționând faptul,

că „Europa” ar trebui să contrabalanseze influența Chinei în mediul internațional. Datorită acestei retorici am putut observa aspirația Ungariei de a deveni un actor cu capacitatea de a influența echilibrul de putere a sistemului internațional. Aspirația privind influențarea politicii externe a UE, se poate remarca, spre exemplu, și în momentul în care Orbán a respins declarația comună a Uniunii privind atacurile asupra Israelului din 2021. Această acțiune demonstrează faptul că premierul încearcă să submineze, în special, autoritatea Germaniei, întrucât Orbán a susținut că statul german are o atitudine „profund non-europeană” (Visegrád Post, „Samizdat No. 8”, 2021), revendicând astfel atitudinea pro-europeană, pentru propria poziție.

Unul dintre cele mai importante elemente este faptul că, aceștia nu percep elitele ca făcând parte din parlamentul național, ci din Parlamentul European (Krekó, Juhász, 2019, 72). Mai exact, am observat că atunci când se vorbește despre amenințări, Uniunea Europeană este portretizată ca fiind principala primejdie și se pune accentul pe discrepanța dintre Vest și Est, în contextul „Europei cu două viteze” pentru a evidenția faptul că, aparent, UE marginalizează cele două state. În cazul Poloniei, mai avem ca amenințare externă și Germania, făcându-se referire la acest stat, în contextul suprimării în cadrul celui de-al Doilea Război Mondial. Pentru a legitima neîncrederea în UE, se face referire la istorie, evidențiindu-se greșelile Occidentului, precum în discursul lui Viktor Orbán în care, acesta articula faptul că, Ungaria a fost „vândută” (Visegrád Post, „Im Hinblick”, 2018) la conferința de la Yalta. Astfel, populiștii antagonizează Uniunea, susținând că este „imperială” și că are un „deficit democratic”, cu toate că, atitudinea iliberală este observabilă în statele care au la guvernare partide populiste.

O altă asemănare constă în faptul că, discursurile ambelor partide conțin referiri la cultură, religie, limbă și tradiții comune, punând accentul mai ales pe familie și valorile creștine. Mai exact, identitatea națională este construită într-un mod asemănător. Cu toate acestea, aici am putut remarca o deosebire care constă în faptul că, Fidesz acordă mai multă atenție culturii maghiare și unicității poporului. Un exemplu în acest sens, ar fi discursul în care Orbán descrie poporul maghiar ca fiind „o specie unică” (Visegrád Post, „Viktor Orbán's Rede”, 2018), legitimând astfel importanța acestora. Pe de altă parte, PiS acordă mai multă atenție familiei și valorilor creștine.

O altă particularitate a celor două partide o reprezintă faptul că, ele acordă o importanță secundară drepturilor omului și normelor procedurale, cu toate că, acestea reprezintă fundamentele democrațiilor

liberale (Krekó, Juhász, 2019, 72-74). De asemenea, folosirea monismului și pluralismului depinde de nevoile contextuale, cele două partide văzând societatea ca fiind alcătuită fie din colectivități omogene, fie din grupuri de indivizi diferiți. Am putut observa o altă similaritate în cadrul discursurilor cu privire la migrație. Mai exact, accentul cade pe securitzare și teama de pierderi culturale. Spre exemplu, Orbán susținea într-un discurs faptul că, prin migrație Uniunea Europeană urmărește să devină un „imperiu multicultural” (Visegrád Post, “Im Hinblick”, 2018). Mai exact, acesta articula faptul că imigrația amenință valorile și cultura statelor, iar în consecință, acestea „vor înceta să mai existe” (Flux On-Line, 2018). Nici reprezentanții Poloniei nu au fost de acord cu cota de migrație impusă de UE, acest fapt putând fi observat în discursul lui Kaczyński din 2017, moment în care acesta afirma că Polonia nu a „exploatat țările din care acești refugiați vin” (Euractiv, 2017), fiind astfel îndreptățită să îi refuze.

Există o diferență fundamentală între cele două retorici, în ciuda faptului că Occidentul este descris asemănător în discursuri, adică, ca reprezentând o amenințare la adresa statului națiune. Mai exact, discursul PiS este mai moderat, iar Uniunea este portretizată în același timp și pozitiv, fiind sesizabilă o aspirație clară de integrare, dar urmărindu-se ajungerea la un statut de egalitate cu cel al țărilor vestice. Pe de altă parte, retorica Fidesz este extremă și nu există o astfel de aspirație, făcându-se o diferențiere radicală, între Ungaria și Occident și prezentându-l ca fiind o amenințare într-un mod extrem. Această atitudine ofensivă a lui Orbán față de UE se datorează și relației sale cu Rusia. În timp ce Ungaria prezintă o oarecare afinitate față de Federația Rusă, Polonia nu are o relație atât de apropiată. Un alt motiv pentru existența acestui decalaj constă în faptul că, Fidesz exercită un control considerabil asupra presei, în timp ce, opoziția este fragmentată. De asemenea, această diferență este sesizabilă și din cauza faptului, că Fidesz a reușit să își instituționalizeze poziția, fiind la guvernare de mai mulți ani decât PiS.

Populismul ca amenințare hibridă la adresa Uniunii Europene

Pentru a putea expune modul în care populismul reprezintă o amenințare de tip hibrid am pornit, în primul rând, de la definiția Comisiei, aceasta considerând amenințarea hibridă ca fiind „momentul în care, actori statali sau non-statali, încearcă să exploateze vulnerabilitățile UE în propriul lor avantaj, utilizând într-un mod coordonat un amestec de măsuri precum cele diplomatice, militare,

economice sau tehnologice, rămânând în același timp sub pragul de război formal”, având ca scop „împiedicarea proceselor democratice de luare a deciziilor prin campanii masive de dezinformare, utilizarea rețelelor sociale pentru a controla narațiunea politică sau pentru a radicaliza, recruta și direcționa actori proxy” (European Commission, n.d.). În acest context, am putut remarca faptul că reprezentanții Fidesz și PiS prezintă particularitățile tipice ale actorilor hibridi, aceștia afectând procesele democratice, aducând atingere valorilor care stau la baza acestora, precum separarea puterilor, statul de drept sau protecția minorităților. Această împiedicare a proceselor democratice se poate observa, spre exemplu, în cazul Ungariei, în momentul în care, Orbán a implementat un proiect de lege în timpul pandemiei, acesta permițându-i să guverneze prin decret (Amaro, 2020).

O a doua definiție a amenințărilor hibride, pe care doresc să o aduc în discuție, este cea a Centrului European de Excelență pentru combaterea amenințărilor hibride. Mai exact, CoE specifică faptul că, „termenul de amenințare hibridă face referire la acțiunea actorilor statali sau non-statali, al cărei scop este de a submina sau dăuna unei ținte prin influențarea procesului decizional al acesteia la nivel local, regional, statal sau instituțional” (Hybrid CoE, n.d.). În cazul celor două spețe, acestea subminează procesele decizionale, prin încercarea de a destabiliza echilibrul de putere în Uniunea Europeană, această acțiune fiind posibilă din cauza tranziției continue a structurilor internaționale de putere. Pentru a exemplifica modul în care cele două state se poziționează împotriva deciziilor UE, doresc să amintesc declarațiile comune ale Uniunii, cu privire la atacurile asupra Israelului și cele cu privire la Hong Kong.

Având în vedere faptul, că principiile democrației liberale stau la baza Uniunii, pot afirma faptul că, populismul poate fi încadrat în categoria amenințărilor hibride, ținând cont de faptul, că „democrația populistă” (Ágh, 2016, 1-5) este una de tip hibrid, existând între limitele democrației și autoritarismului. Utilizarea campaniilor de dezinformare și manipularea dezbaterilor și alegerilor politice, amintite de cele două definiții, sunt rezultatul invocării repetate a poporului și a portretizării liderului partidului ca fiind unicul „salvator” al acestuia. Prin câștigarea încrederii electoratului, aceste partide facilitează manipularea, iar prin dihotomia verticală și orizontală, se accentuează dezbinarea și polarizarea sferei politice. Această viziune bidimensională a societății sporește conflictului de valori, populismul generând un al doilea tip de amenințare hibridă, și anume, războiul cultural. Astfel, cu toate că

populiștii reprezintă una dintre principalele amenințări la adresa democrației liberale și a Uniunii, aceștia încadrează UE în categoria amenințărilor, susținând că, aceasta este „imperială” și că se dorește abolirea valorilor și culturii statelor membre.

Un alt exemplu, pe care doresc să îl aduc în discuție, pentru a contura o trăsătură a populismului, sunt campaniile de ură împotriva imigranților din timpul crizei refugiaților. În acest context, am observat cum cele două partide populiste prezintă criza ca fiind o amenințare hibridă, cu toate că, aceasta nu generează vulnerabilități la fel de semnificative pentru UE ca adoptarea ideologiei populiste. Astfel, am observat faptul că, populiștii aduc în atenția electoratului alte tipuri de amenințare hibridă, în încercarea de a disimula existența propriei amenințări.

Prin urmare, am putut încadra populismul în categoria amenințărilor de tip hibrid, ținând cont de faptul că, la baza acestei ideologii se află poziția eurosceptică și de protest. Mai exact, trăsătura specifică a populismului, în Europa Centrală și de Est, constă în perceperea participării la proiectul european ca fiind una dintre cele mai considerabile amenințări la adresa comunității de origine. Astfel, întrucât populiștii percep politica ca fiind un război, utilizarea acestei ideologii poate fi considerată, ca fiind o strategie prin care, se încearcă distrugerea instituțiilor democratice, prin legitimarea autocrației într-o societate a normelor democratice. În concluzie, intercalarea definițiilor amenințărilor hibride și a caracteristicilor populismului, demonstrează faptul că, această ideologie face parte din gama amenințărilor hibride. Astfel, consider faptul că, la momentul actual, acest fenomen reprezintă una dintre cele mai semnificative amenințări la adresa democrației liberale, precum și la adresa integrității, unității și solidarității UE, populismul ducând la divizarea Uniunii.

Impactul retoricii populiste asupra echilibrului de putere din Uniunea Europeană

Pentru a putea demonstra modul în care cele două partide influențează echilibrul de putere din Uniunea Europeană, doresc să prezint ceea ce se înțelege prin acest termen. Conform lui Waltz, discutăm despre echilibrul de putere în momentul în care, în cadrul sistemului internațional, se constituie „două coaliții”, mai exact, o alianță a statelor mai slabe împotriva celui mai puternic actor, dar nu neapărat împotriva celui mai amenințător (1979, 127). Astfel, atunci când facem

referire la echilibrul de putere în Uniunea Europeană, vorbim despre balanța de putere dintre statele mari și cele mici (1979, 210).

Cu toate că, prin *Tratatul de la Roma* din 1957, puterea statelor a fost transferată către organismele supranaționale, oferind astfel statelor mici oportunitatea de a influența dezvoltarea proiectului european și procesul de elaborare a politicilor, inițiativa în acest proces a rămas sub influența membrilor mai mari. Astfel, deoarece aceste state au puține voturi în *Consiliul European* și, în ciuda faptului că, majoritatea deciziilor sunt luate prin consens, capacitatea lor de negociere este redusă, bazându-se mai degrabă pe persuasiune și nu pe tehnici de negociere concrete (Thorhallsson, 2015, 1-2). Prin urmare, pentru a-și putea face simțită influența, cele două state abordează poziții eurosceptice, criticând factorii de decizie ai UE. De asemenea, am remarcat faptul că, infiltrarea populiștilor în instituții aduce atingere democrațiilor liberale pe termen mediu și lung, transformând politica publică europeană. Pentru a exemplifica avem cazul Ungariei, unde instituțiile statului, precum instanțele electorale, se află sub controlul guvernului. Această abordare este adoptată și de Polonia, fiind sesizabilă în momentul în care, reformele judiciare au subminat separarea puterilor (Eiermann, Monunk, Gultchin, 2017, 18-19).

Prin urmare, dificultățile întâmpinate în procesele de negociere și concurența instituțională, au avut urmări atât asupra echilibrului de putere, dintre statele membre și a celui dintre instituțiile UE, cât și asupra coerenței și eficienței Uniunii, în ceea ce privește politica externă și balanța de putere la nivel global. Astfel, în contextul evoluției rapide a Uniunii și ținând cont de procesele decizionale complexe, din cadrul instituțiilor acesteia, am remarcat încercarea statelor mici și mijlocii, în speță Ungaria și Polonia, de a redirecționa balanța de putere din UE, dinspre Europa de Vest spre Centru și Est. Mai mult, încercarea populiștilor de a acapara puterea, din cadrul Uniunii Europene, afectează și echilibrul de putere la nivel global. Mai exact, problemele pe care populismul le generează la nivel regional, au recentrat atenția Uniunii asupra consolidării integrității acesteia, punând într-un plan secundar echilibrul de putere la nivel global (Keukeleire, Delreux, 2014, 5). Acest lucru a permis altor puteri să adopte o poziție mai favorabilă în plan internațional, destabilizând imaginea unitară a UE, în mediul internațional, aceasta lăsând impresia că este fragmentată (Gebhard, 2017, 103-104).

De asemenea, am observat faptul că, populiștii doresc să diminueze abordarea lor reactivă, înlocuind-o cu una proactivă, având ca model statele vestice. Mai exact, Ungaria și Polonia recurg la această ideologie, pentru a compensa limitările pe care acestea consideră că le au în cadrul procesul decizional al Uniunii, cu scopul de a-și apăra interesele și pentru a-și lărgi sfera de influență în UE (Thorhallsson, 2015, 1-2). Prin urmare, acestea caută să compenseze vulnerabilitățile, pe care consideră că le-ar avea în UE, printr-o retorică eurosceptică. Mai exact, din cauza faptului, că există un puternic sentiment de inferioritate față de statele vestice, acestea doresc să diminueze dezavantajele structurale cu privire la capacitatea de negociere și puterea de vot.

Am putut observa această încercare, de a transfera puterea de la statele membre mari la cele mici și mijlocii, la începutul lunii decembrie 2021, moment în care, reprezentanții partidelor populiste din UE, printre care Viktor Orbán și Jarosław Kaczyński, au participat la un summit în Varșovia, care a avut ca subiect viitorul Uniunii, pornindu-se de la ideea, că UE este guvernată de o elită auto-proclamată, populiștii dorind să promoveze egalitatea și libertatea statelor (Notes from Poland, 2021). Prin acest tip de alianțe, se încearcă obținerea puterii și influenței în cadrul UE. Astfel, cu toate că statele, în care populismul este utilizat ca principala strategie a clasei politice, observate individual, nu reprezintă o amenințare considerabilă la adresa echilibrului de putere din cadrul Uniunii, prin cooperarea reprezentanților partidelor populiste, aceștia dezvoltă capacitatea de a schimba balanța de putere, dinspre statele democratice liberale spre cele iliberale.

Modalități de combatere a populismului din Uniunea Europeană

Ținând cont de valorile enunțate în art. 2 din TUE (Jurnalul Oficial, 2012, 17) și pentru a analiza măsurile luate de Uniune, în vederea combaterii acestui fenomen, doresc să amintesc proiectele de lege ale PiS care au dus la eliminarea independenței judiciare, precum și reformelor sistemului judiciar unguresc din 2013, prin care legile electorale ale statului au fost schimbate în așa fel, încât Orbán să își păstreze puterea (Hoffmann, 2018, 1156 – 1169). În urma acestor acțiuni, Uniunea a declanșat procedura de constatare și sancționare prevăzută la art. 7 din

TUE, mecanismul fiind utilizat, pentru prima dată, în cazul Poloniei.¹ Acest proces se desfășoară în două etape, statul membru fiind inițial avertizat oficial cu privire la faptul, că există un „risc clar de încălcare gravă a valorilor” UE, urmând ca, în urma încălcării persistente, să se impună sancțiuni, inclusiv suspendarea sau retragerea dreptului de vot în Consiliu (Jurnalul Oficial, 2012, 19-20). Prin această acțiune, UE ar putea face presiuni asupra partidelor aflate la guvernare, pentru a le constrânge să se realinieze la valorile Uniunii. Cu toate acestea, sancțiunile prevăzute în art. 7 sunt greu de aplicat, atâta timp, cât statele în speță își folosesc dreptul de veto pentru a se proteja reciproc. Acest sprijin mutual reprezintă cel mai mare impediment al Uniunii, în vederea utilizării acestei proceduri.

Prin urmare, soluția optimă, în cazul combaterii populismului prin această metodă ar fi ca sancționarea, în baza art. 7, să fie întreprinsă simultan în cazul celor două state, dreptul de veto fiind suspendat, având în vedere faptul că statele membre, care fac obiectul sancțiunii, nu pot vota. Sancționarea comună ar fi posibilă, întrucât ambelor state li se aduc aceleași acuzații, și anume încălcarea statului de drept, amenințarea independenței judiciare și oprimarea libertății presei (Hoffmann, 2018, 1179 – 1182). Cu toate acestea, dificultatea apare, atunci când, sancțiunea este pus în practică, deoarece art. 7 ar trebui interpretat amplu, având în vedere faptul, că articolul menționează explicit că se referă la un singur stat membru, prin expresiile „încălcări grave și persistente [...] de către un stat membru”, „statul membru în cauză” și „acelui stat membru” (Jurnalul Oficial, 2012, 19).

O altă modalitate, prin care UE ar putea contracara populismul, o constituie suspendarea din spațiul Schengen, această acțiune fiind posibilă, deoarece una dintre condițiile aderării la Schengen este cooperarea cu agențiile care aplică legea din celelalte state membre, inclusiv cooperarea judiciară, iar respectarea statului de drept reprezintă o condiție în vederea aderării. Prin urmare, ținând cont de faptul că, aceste două condiții sunt imperios necesare gestionării eficiente a celor 26 de state și a acestei unici frontiere, Ungaria și Polonia

¹ Acest mecanism a mai fost folosit în cazul Austriei, împotriva liderului de extremă-dreapta, Jorg Haider, dar pe atunci nu era un proces care includea două etape, sancțiunile putând fi aplicate direct. Cu toate că, sancțiunile în acest caz au fost simbolice, UE a fost percepută de cetățenii austrieci, ca având o atitudine necorespunzătoare. Din acest motiv, Tratatul de la Nisa din 2001 a introdus o etapă suplimentară în cadrul art.7. Astfel, până în cazul Poloniei, acest articol nu a mai fost utilizat, Uniunea luând în considerare consecințele politice pe care le puteau genera.

ar putea fi constrânse să renunțe la reformele populiste, care amenință statul de drept și independența judiciară, prin suspendarea apartenenței la Schengen. De asemenea, această sancțiune ar putea fi implementată mai ușor decât cea prevăzută la art. 7, deoarece necesită numai votul cu majoritate calificată. Sancțiunea ar putea ajuta la diminuarea susținerii electoratului față de partidele populiste, având în vedere faptul, că cetățenii nu ar mai beneficia de libera circulație în cadrul celorlalte state membre, iar comerțul și turismul ar fi afectate.

Cu toate acestea, în ciuda tendințelor Uniunii de a implementa sancțiunile prevăzute la art. 7 din TUE, am putut remarca faptul, că presiunile financiare reprezintă principala modalitate de a constrânge partidele populiste, deoarece atât Polonia, cât și Ungaria depind de fondurile primite de la UE, pentru a depăși decalajele economice dintre aceste state și statele mai dezvoltate. Mai mult, aceste fonduri sunt necesare partidelor, inclusiv pentru a-și putea implementa politicile populiste (Hoffmann, 2018, 1182 – 1186). Nu consider că aceste măsuri ar putea duce la dispariția populismului, dar reprezintă o soluție viabilă, în vederea diminuării și estompării efectelor lui. Cu toate acestea, aplicarea sancțiunilor trebuie făcută cu precauție, pentru ca aceste acțiuni să nu intensifice sentimentul anti-european în rândul populației. Astfel, Uniunea trebuie să evite să fie considerată, din cauza implementării sancțiunilor, un actor rău intenționat de către cetățenii statelor în speță.

Considerații finale

Prin urmare, pot afirma faptul că, populismul este una dintre cele mai importante surse de vulnerabilitate a Uniunii, subminând principiile care stau la baza acesteia. Mai exact, am putea concluziona faptul că, prin folosirea ideologiei populiste este afectat, într-o oarecare măsură, atât echilibrul de putere dintre statele membre, cel interinstituțional, cât și balanța de putere la nivel global. Mai mult, având în vedere că reprezentanții populiști înțeleg politica în sensul unui război, pot afirma faptul că, în comparație cu un război convențional, acesta va fi unul de lungă durată, având în vedere că nu necesită multe resurse.

Cu toate că, reprezentanții partidelor Fidesz și Pis au reușit să fragmenteze societatea, prin încercarea de a redistribui puterea în cadrul Uniunii Europene, nu am putute ajunge la o concluzie certă cu privire la efectele pe care le au partidele în speță asupra echilibrului de putere. Mai exact, am concluzionat faptul că, impactul populismului asupra echilibrului de putere este rezultatul expansiunii fenomenului în

Uniunea Europeană, fiind un rezultat colectiv al partidelor care au adoptat această ideologie, cele două partide, percepute individual, neavând puterea de influențare suficientă.

Astfel, cu toate că reprezentanții partidelor Fidesz și PiS sunt cei mai vocali și consecvenți în retorica lor populistă și atitudinea eurosceptică, balanța de putere este afectată, din cauza amplitudinii fenomenului în Uniunea Europeană. Cu toate acestea, pot afirma faptul că, utilizarea populismului de către aceste două partide, poate duce la încurajarea altor politicieni de a adopta, la rândul lor, o atitudine populistă, adâncind decalajul dintre statele democratice liberale și cele în care se încearcă subminarea liberalismului.

Referințe bibliografice:

Lucrări din literatura de specialitate

1. Brubaker Rogers, "Why populism?", în *Populism and the Crisis of Democracy: Volume 1: Concepts and Theory*, Gregor Fitzi, Jürgen Mackert, Bryan S. Turner (ed.), Routledge, New York, 2019.
2. de Cleen Benjamin, "Populism and Nationalism", în *The Oxford Handbook of Populism*, Cristóbal R. Kaltwasser et al. (ed.), Oxford University Press, United Kingdom, 2017.
3. Eiermann Martin, Monunk Yascha, Gultchin Limor, *European Populism: Trends, Threats and Future Prospects*, Tony Blair Institute for Global Change, United Kingdom, 2017.
4. Fitzi Gregor, "Populism. An ideal-typical assessment", în *Populism and the Crisis of Democracy: Volume 1: Concepts and Theory*, Gregor Fitzi, Jürgen Mackert, Bryan S. Turner (ed.), Routledge, New York, 2019.
5. Freedon Michael, *Ideologies and political theory: A Conceptual Approach*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
6. Gebhard Carmen, "The Problem of Coherence in the European Union's International Relations", în *International Relations and the European Union*, Christopher Hill, Michael Smith, Sophie Vanhoonacker (ed.), Ediția a III-a, Oxford University Press, Oxford, 2017.
7. Kaltwasser R. Cristóbal, "How to define populism? Reflections on a contested concept and its (mis)use in the social sciences", în *Populism and the Crisis of Democracy: Volume 1: Concepts and Theory*, Gregor Fitzi, Jürgen Mackert, Bryan S. Turner (ed.), Routledge, New York, 2019.
8. Keukeleire Stephan, Delreux Tom, *The Foreign policy of the European Union*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, 2014.

9. Mackert Jürgen, "Introduction: Is there such a thing as populism?", în *Populism and the Crisis of Democracy: Volume 1: Concepts and Theory*, Gregor Fitzi, Jürgen Mackert, Bryan S. Turner (ed.), Routledge, New York, 2019.
10. Mudde Cas, *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.
11. Saul John, "Africa", în *Populism – It's Meaning and National Characteristics*, Ghiță Ionescu, Ernest Gellner, The Garden City Press Limited, Letchworth, 1969, p. 170.
12. Soare Sorina, „Genul și speciile populismului românesc. O incursiune pe tărâmul Tinereții fără bătrânețe și al Vieții fără de moarte”, în *Partide și personalități populiste în România postcomunistă*, Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu (ed.), Institutul European, Iași, 2010.
13. Stanley Ben, "Populism in Central and Eastern Europe", în *The Oxford Handbook of Populism*, Cristóbal R. Kaltwasser et al. (ed.), Oxford University Press, United Kingdom, 2017.
14. Taggart Paul, "Populism and 'unpolitics'", în *Populism and the Crisis of Democracy: Volume 1: Concepts and Theory*, Gregor Fitzi, Jürgen Mackert, Bryan S. Turner (ed.), Routledge, New York, 2019.
15. Waltz N. Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts, 1979.

Articole, comunicări științifice

16. Ágh Attila, "Decline of democracy and increasing populism in East-Central Europe: Populist democracy as electoral autocracy in Hungary", ECPR Joint Sessions, Pisa, 2016.
17. Copilaș Emanuel, "Simbolistica politică românească: între populism și cinism?", în *Sfera Politicii*, Vol. 21, No. 2 (174), 2013.
18. Hoffmann Michael, "[PiS]sing off the Courts: the PiSParty's Effect on Judicial Independence in Poland", în *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 51, No. 5, 2018.
19. Krekó Péter, Juhász Attila, "Beyond populism: political tribalism in Poland and Hungary", în *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 18, No. 3, 2019.
20. Kurylo Bohdana, "The discourse and aesthetics of populism as securitisation style", în *International Relations I-21*, Sage, London, 2020.
21. Mudde Cas, "The populist Zeitgeist", în *Government and Opposition*, Vol. 39, No. 4, Cambridge University Press, 2004.
22. Segbers Klaus, "Introduction 'Populism in Europe'", în *Populism in Europa - An Overview, CGP Working Paper Series*, Segbers Klaus (ed.), Freie Universität Berlin, Berlin, 2018.
23. Shafir Michael, "From Historical to 'Dialectical' Populism: The Case of Post-Communist Romania", în *Canadian Slavonic Papers*, Vol. L, Nos. 3 - 4, Taylor & Francis Ltd., 2008.

24. Thorhallsson Baldur, "How Do Little Frogs Fly?: Small States in the European Union", în *Norwegian Institute for International Affairs*, Policy Brief No. 12, Norway, 2015.

25. Weyland Kurt, "Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe", în *Comparative Politics*, Vol. 31, No. 4, 1999.

Legislație europeană

26. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, *Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană*, C 326, 2012.

Surse internet

27. Current Events Poland, "Our aim to govern is not motivated by a revenge or to get even. (...) The time of integrity is about to begin in Poland," says Jarosław Kaczyński during his speech in Warsaw.", Current Events Poland, publicat la: 24 octombrie 2015, disponibil la: <https://www.currenteventspoland.com/news/Jaroslaw-Kaczynski-speech-on-2015-parliamentary-elections.html>, accesat la data de 3 mai 2023.

28. Deutsche Welle, "Kaczynski: Poland will stand its ground in EU spat", Deutsche Welle, publicat la: 26 ianuarie 2018, disponibil la: <https://www.dw.com/en/kaczynski-poland-will-stand-its-ground-in-eu-spat/a-42318494>, accesat la data de 3 mai 2023.

29. Euractiv, "Kaczyński: Poland did not invite refugees, has right to say 'no' ", Euractiv, publicat la: 3 iulie 2017, disponibil la: <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/kaczynski-poland-did-not-invite-refugees-has-right-to-say-no/>, accesat la data de 3 mai 2023.

30. European Commission, Defence Industry and Space, „Hybrid Threats”, European Commission, disponibil la: https://ec.europa.eu/defence-industry-space/eu-defence-industry/hybrid-threats_en, accesat la data de 5 mai 2023.

31. Flux On-Line, "Discurs despre starea națiunii al lui Viktor Orban, Prim-ministru al Ungariei", Flux On-Line, publicat la: 27 februarie 2018, disponibil la: <https://flux.md/stiri/discurs-despre-starea-natiunii-al-lui-viktor-orban-prim-ministru-al-ungariei#>, accesat la data de 3 mai 2023.

32. Hybrid CoE, "Hybrid threats as a concept", Hybrid CoE, disponibil la: <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>, accesat la data de 5 mai 2023.

33. Notes from Poland, "Kaczyński, Le Pen, Orban and other leaders meet in Warsaw to reject EU's «social engineering»", Notes from Poland, publicat la: 5 decembrie 2021, disponibil la: <https://notesfrompoland.com/2021/12/05/kaczynski-le-pen-orban-and-other-leaders-meet-in-warsaw-to-reject-eus-social-engineering/>, accesat la data de 8 mai 2023.

34. Silvia Amaro, "Hungary's nationalist leader Viktor Orban is ruling by decree indefinitely amid coronavirus", CNBC, publicat la: 21 martie 2020,

disponibil la: <https://www.cnn.com/2020/03/31/coronavirus-in-hungary-viktor-orban-rules-by-decree-indefinitely.html>, accesat la data de 3 mai 2023.

35. Visegrád Post, "Samizdat No. 8", Visegrád Post, publicat la: 24 mai 2021, disponibil la: <https://visegradpost.com/de/2021/05/24/samizdat-nr-8/>, accesat la data de 5 mai 2023.

36. Visegrád Post, "Im Hinblick auf die kommenden Europawahlen steht Viktor Orbán gegenüber Brüssel und dem Globalismus – Gesamte Rede", Visegrád Post, publicat la: 24 octombrie 2018, disponibil la: <https://visegradpost.com/de/2018/10/24/im-hinblick-auf-die-kommenden-europawahlen-steht-viktor-orban-gegenuber-brussel-und-dem-globalismus-gesamte-rede/>, accesat la data de 3 mai 2023.

37. Visegrád Post, "Viktor Orbán: „Wir müssen den außenpolitischen Amoklauf der europäischen Linken beenden." - Samizdat Nr. 9", Visegrád Post, publicat la: 8 iunie 2021, disponibil la: <https://visegradpost.com/de/2021/06/08/viktor-orban-wir-muessen-den-aussenpolitischen-amoklauf-der-europaeischen-linken-beenden-samizdat-nr-9/>, accesat la data de 3 mai 2023.

38. Visegrád Post, "Viktor Orbáns Rede nach seiner Vereidigung zum Ministerpräsidenten", Visegrád Post, publicat la: 12 mai 2018, disponibil la: <https://visegradpost.com/de/2018/05/12/viktor-orbans-rede-nach-seiner-vereidigung-zum-ministerpraesidenten/>, accesat la data de 3 mai 2023.

Aceasta este a doua ediție a volumului publicat de Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” (ANIMV), care cuprinde lucrările prezentate în cadrul Conferinței Științifice Intelligence și Cultura de Securitate 2023 (ICS2023). Inițiativa ICS2023 continuă să ofere studenților o platformă pentru dialog academic și pentru a împărtăși realizările lor științifice.

Ediția actuală își extinde participarea la un spectru mai larg de contributori, incluzând atât doctoranzi, cât și studenți din programele de master, cu un interes crescut pentru domenii precum intelligence, securitate națională, istorie și relații internaționale.

Organizarea conferinței a fost posibilă datorită eforturilor continue ale doctoranzilor și ale conducătorilor de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Informații și Securitate Națională a ANIMV.

Anticipăm cu entuziasm noi discuții și schimburi de idei în viitoarea ediție a conferinței.



ISSN 2972-1350
ISSN-L 2971-8139